

ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו

גם יש לברר הענין זה שבשעת הסכנה אמרו שידליק על השולחן ודיו, כי הנה בפשטות הסכנה היתה סכנת נפשות וכמו שראינו במדרש הנ"ל, ובפרט אם זה היה גזירת שמד. אלא שתמוה דא"כ בטלה המצוה לגמרי, דממנ"פ אם המצוה היא בפתח הבית ושוב א"א לקיימה אז בטלה המצוה, כי זה לא איסור של ירהג ואל יעבור, ובהכרח שמכיון שלא יכלו לקיים את המצוה כתקנה אז הרי שינו את המצוה כלשון הגמ' מניחה על שולחנו ודיו, וזה פלא, וכי היכן מצינו שישנו צורת מצוה בשביל סכנה, או שאפשר לקיימה או שאי אפשר, והרי זה לא מצוה כלל, כי החפצא של המצוה היא שיהיה נ"ח על פתח ביתו משום פירסומי ניסא.

ובאמת בטור ובשו"ע שהביאו דין זה שינו קצת את הלשון והוסיפו ובשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה וכו', ופירש הב"ח שהוסיפו זה משום דבא לפסוק דלא כרש"י שזה היה משום יום איד של הפרסיים, דאם היה משום זה א"כ לא היה גזירת שמד, וא"כ למה תקנו חז"ל להניח על השולחן ונכנסו בספק סכנה, ובפרט שהיו מקפידין גם שלא היה נר על השולחן, ולכן פירש כמו שהבאנו לעיל שהיתה גזירה על כל המצות, כלומר שעת שמד, ולכן לא עקרו מצות ההדלקה לגמרי שבשעת השמד יש ליהרג אפילו על דבר קטן, אבל מה שהיו משנין להניחה על השולחן אין המצוה נעקרת בזה דאין זה שינוי בגוף המצוה רק שינוי המקום בלבד ובכה"ג שרי אפילו בשעת השמד וכו', וכן מסקנת הב"ח, אלא שלא ביאר היטב ענין פירסומי ניסא כאשר מדליק אצל השולחן, וגם עיקר דבריו שלא היו מבטלין את המצוה משום שעת שמד ורק שינוה, הם דברים מחודשים לגמרי.

והנה הלכה זו הובאת בשו"ע שבשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו, וכן הוא המנהג היום כמעט בכל חו"ל, ובא"י ישנם שני מנהגים, שבישוב הישן וגם חלק מתושבי בני ברק הרבה מדליקים ברחוב או בפתח החצר, אבל רוב הישוב, ובודאי החסידים מדליקים בחלון או בדלת בפנים כמנהג חו"ל. והנה שני המנהגים טעונים בירור, שהרי באמת הסכנה הזו שדברו עליה הראשונים שוב לא מצויה בזה"ז לא בחו"ל ולא בא"י, כי אין גזירה נגד הדלקת נר חנוכה, ואין סכנה למי שיעשה כן, אבל אעפ"כ ראינו שכן הוא בכל מקום, וזה פלא מדוע לא חזר המנהג הראשון לקדמותו שהרי היום אין זה שעת סכנה, וכל אחד עושה סוכה ברחוב, ובפורים נהיים שכורים ברחוב ובל"ג בעומר עושים מצעד, אז בדיוק אנו מפחדים מנר חנוכה, זה דבר תמוה, ובאמת יש שמחמת זה החליטו שיש עליהם להדליק בחוץ, אבל רוב מנין ורוב בנין של אחב"י לא מדליקים בחוץ, בודאי לא באמריקה ואפילו לא בא"י, וכבר תמהו הראשונים על זה, שהרי אנו מוצאים באור זרוע שכתב: האידנא דליכא סכנה לא ידענא מאי טעמא אין מדליקין בחצירות, ועיין ערה"ש שברוסיא שלפני 150 שנה כתב שאין סכנה אבל עכ"פ לא מדליקין בחוץ מפני שימי חנוכה הם סגרור גשם ושלג ורוחות חזקים וא"א להניחם בחוץ, וגם בכל המקומות יניחו אפילו אם ישימו את זה בזכוכית, אמנם באוסטרליה לכאורה עכשיו לא חורף ואעפ"כ מדליקים בפנים, ועוד מצינו אומרים שאנו חוששים מפני גנבים, וי"א מחמת הלצים, הרי שלא ידוע היטב מדוע כך היה, אבל עכ"פ מבואר שכן היה מנהג ישראל בכל המקומות עכ"פ בגולה.

חנוכה תשפ"ג שלום רב

הנה בברייתא בשבת דף כ"א ע"ב איתא שנ"ח מצותה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, או בפתח החצר של הבית, שהרי עיקר מצותה הוא כלפי העוברים ושבים שצריכים לפרסם את הנס בשבילם, ואם דר בעליה אז מניח בחלון. ובהמשך הברייתא שם ובשעת הסכנה מניחה על שולחנו ודיו, והנה מה היא בדיוק שעת הסכנה, מצינו כמה שיטות אצל הראשונים, שרש"י מפרש שהסכנה שהיה להם לפרסיים חוק ביום אידם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהם כדאמרינן בגיטין, ושם בגיטין כתוב שחבריא היה להם מנה כזה, ושם בגיטין פירש"י שהחבריא הם פרסאי, אבל דברי רש"י לא הובנו אצל הראשונים הבאים אחריו, שהרי לא היו פרסיים בא"י בזמן בית שני וגם לא אח"כ, שהרי מיד אחרי היונים באו הרומאים, ואצל הרומאים לא היה חוק כזה ביום אידם, ושם בגיטין שבאמת פירש"י פרסאי, מירי בפרסאי שהגיעו לאחר חורבן בית ראשון בימי נבוכדנצר וזה היה הרבה קודם זמן חנוכה, ולכן הציעו התוס' [בגיטין ובשבת] שחבראי באו לבבל, כלומר מאתים שנה לאחר חורבן בית שני לאחר מות רבי, שאז ירדו רוב ישראל לבבל בימי רב ושמואל ורב יוחנן, ואז באו איזה מין אומה בשם חבריא לבבל והיה להם חוק שלא להדליק נר חוץ מבית ע"ז שלהם, ולפ"ז מסכימים התוס' עם רש"י בעיקר הסכנה, אלא שהיתה בתקופה מאוחרת יותר. אלא שגם זה תמוה, שהרי דין זה של ובשעת הסכנה הוא בברייתא שנכתבה בימי התנאים, קודם ימי רבי יוחנן שהיה אמורא.

מחמת עוד קושיות אחרות ע"ז חזרו התוס' וכתבו שהסכנה לא היתה סכנת חברים אלא גזירה שגזרו שלא להדליק נר חנוכה, וזה נראה כמו שהיה שעת השמד שגזרו על המצוות, וכן מפורש זה בר"ן שגזרו על המצוות, והנה מי היו אלו שגזרו, דזה לא היה היונים, כנראה זה בימי רומי לאחר החורבן ובפרט לאחר חורבן ביתר שגזרו על שמירת המצוות בכללן שרצו להשמיד את יהודה לגמרי בימי ר"ע ועשרה הרוגי מלכות, או אפשר שהיה זה לאחר מות רבי ואנטונינוס שגזרו הרומאים נגד הדת והיתה שעת השמד שבסופו של דבר גרמה שהישוב היהודי דעך לגמרי בא"י ועברו לבבל, וזה היה בימי רבי יוחנן כמש"כ התוס', ועכ"פ רואים אנו כמה מהלכים בדברי הראשונים בביאור ענין הסכנה שהיתה אז לא להדליק נר חנוכה, וגם לא ברור לנו היכן בדיוק היתה הגזירה הזו, האם בא"י או בבבל לאחר החורבן, כל זה נשאר לא ברור.

גם אפשר ששעת הסכנה היתה המעשה המובא בירושלמי ובמדרש איכה [פתיחתא אות מה] טרכינוס שחיק עצמות ילדה אשתו בליל ט' באב והיו כל ישראל אבלים נשתתק הולד בחנוכה אמרו ישראל נדליק או לא נדליק אמרו נדליק וכל מה דבעי לימטי עלן ימטי אדליקו אזלון ואמרון לישן ביש לאשתו של טרכינוס אילין יהודאין כד ילדת הוון מתאבלין וכד מייתי ולדא אדליקו בוצינייא שלחה וכתבה לבעלה עד ראת מכבש ברברייך בא וכבוש אילין יהודאי דמרדו בך וכו' מיד הקיפן לגיונותיו והרגן ונתערבו דמים של אלו בדמים של אלו והיה הדם בוקע והולך עד שהגיעו לקיפרוס נהר ורוח הקדש צווחת ואומרת על אלה אני בוכיה ע"כ. וזה בטח שהיה בימי הרומאים, לאחר החורבן, אבל עדיין בימי התנאים.

ובאמת גם מנהג המחמירים להדליק ברחוב בא"י תמוה, דהרי כל אלו שעלו לארץ ישראל הרי מתחלה היו בחו"ל, ונגיד שהם תלמידי הגר"א או תלמידי הבעש"ט שעלו לא"י באיזה תקופה, או אולי יותר מאוחר, אבל מדוע ישנו ממנהגם להדליק ברחוב, ומה נשתנה א"י מפולין, וכי הערבים לא היו מסוכנים כמו הליטאים, ולא ברור איך נשתנה המנהג הזה. ולכאורה צ"ל שכוונתם היא שבא"י אף פעם לא היתה סכנה, כלומר שהגזירה היתה מכי אתי חברי בבבל, ואולי זה בימי רבי יוחנן שהיה דר בא"י אבל הגזירה היתה רק בגלות בבל, ובהכרח שבא"י נשארה המצוה כמו שהיתה, ולכן אפשר שכאשר עשו עלייה ודרו בא"י הדליקו בחוץ משום שסברו שכך תמיד היה המנהג כן. ועיין בכלבו בשבת שם שכתב ועכשיו בגלות שאין אנו יכולים לקיים מצוות בשלימות מניחה על פתח ביתו מבפנים, וא"כ אולי בא"י שאני.

והנה באמת מצד ההלכה יש בזה פולמוס שלם, שבחו"ל המנהג להדליק בפנים אבל בא"י יש בזה חילוקי מנהגים, ואלו הסוברים שיש להדליק בחוץ סוברים שלא יוצא אם מדליק בפנים שהרי מבטל את צורת המצוה, אבל כנ"ל רוב כלל ישראל ורוב גדולי הדור הדליקו בפנים בכל השנים, ואלו הם יהודים שמדקדקים בקלה כבחמורה, ועל כל מצוה ומצוה הם מחמירים לעשות כפי כל ההידורים, וכאן הם בדוקא מדליקים בפנים, ויש פולמוס בענין זה, ולפני הרבה שנים יצא לאור תשובה בספר דבר יהושע, אחד מגדולי הפוסקים בא"י, שלפי דעתו יוצא שאדרבה לא יוצא אם מדליק בחוץ ומותר רק להדליק בפנים, שלפי דעתו מכיון שבשעת הסכנה שינו את התקנה והדליקו בפנים, לכן מכיון שתיקנו כן אף שבטלה הסכנה לא בטלה התקנה, ובאמת מצינו הרבה מקומות בהלכה שמכיון שעשו איזה תקנה, ובפרט אם יסוד התקנה היה משום איזה מצב של גזירת המלכות או משום סכנה שכבר נשאר התקנה לעולם אף שבטל הטעם, ודוגמא לזה הוא שמלכתחלה היתה בתולה נשאת ברביעי, אבל מכיון שקודם נס חנוכה גזרו ההגמונים שהיא תבעל להגמון תחלה אז בטלו התקנה, ואף שבטלה היום הסכנה אבל לא חזרה תקנת יום רביעי לדוכתא, וזה מפורש בירושלמי שחששו שמא יחזור הדבר לקלקולו, וכן מצינו לגבי תקיעת שופר, שאף שמן הדין היה מן הראוי לתקוע מיד בנץ החמה, שהרי זריזין מקדימים למצוות וכל הדין תלוי בתקיעות, אעפ"כ אנו מאחרים אותו לשעת מוסף משום שבאיזה פעם הגוים חשבו שתקיעת שופר זה היה מעין מרד כנגדם, והתוס' הביאו בשם הירושלמי שדמו האוייבים שנתאספו לתקוע תרועת מלחמה ועמדו עליהם והרגום, ולכן אנו מתאספים לתפלה להראות שאין כוונתנו למלחמה, והתוס' שם כתבו דחיישינן שמא יחזור הדבר לקלקולו, וע"ע שם בריטב"א שכתב שמכיון שכך תיקנו ב"ד ממילא צריכים ב"ד שגדול ממנו בחכמה ובמנין בשביל לעקור את התקנה, וממילא שייך שגם אצל נ"ח שאם תקנו לשנות את צורת ההדלקה, א"כ צריכים לבטל את התקנה הזו, ומכיון שלא מצינו ששינו את התקנה ממילא היא עדיין קיימת. הרי שיש סברא גדולה שלאחר הסכנה כבר נשאר הדין, ואמנם הגריש"א ז"ל ועוד גדולי ישראל חלקו בתוקף ע"ז, אבל עכ"פ זה נשאר לנו בגדר מחלוקת ומנהגים שונים, ורוב העולם מדליק בפנים.

והנה בעיקר התקנה להדליק על פתח ביתו, לכאורה זה פשוט שהוא משום פירסומי ניסא להראות ולגלות הנס. אבל זה

גופא צ"ב, מדוע יש בחנוכה דין של פרסום הנס, וכי היכן מצינו שאנו מפרסמים את הנסים שלנו, ואפילו פסח שהוא זמן חרותנו, וד' כוסות אנו שותים בשביל פרסום הנס, אבל אנו מפרסמים את זה לעצמנו, מחזקים את עצמנו, אבל היכן מצינו שנפרסם את הנס בשביל הרחוב, הלא זה לא דרכנו בכלל, וא"כ מה ראו חכמים שבאותו הדור לתקן כן. [ועיין בחינוך תל"ב שמצוה להביא אש מן ההדיוט אע"פ שהאש ירדה מן השמים בבהמ"ק משום שברצוננו להסתיר את הנס, וזה כבוד אלקים הסתר דבר, וא"כ מדוע בחנוכה יש הנהגה הפוכה.]

ובאמת גם מצד ההלכה כל ענין פירסומי ניסא אינו ברור כלל, דמצד אחד משמע שזה דין בעיקר קיום המצוה, ולכן צריך להדליק בפתח הבית, וגם מצינו שהחמירו חז"ל כ"כ שאפילו עני המחזר על הפתחים צריך למכור כסותו בשביל לקיים מצות נ"ח, אבל מצד שני מצינו אצל הפוסקים שדנו באדם שדר יחידי, או שבא לביתו בשתים בבוקר ועדיין לא הדליק, האם הוא מדליק בברכה או לא, שיי"א שמכיון ששוב אינו מפרסם הנס שוב לא ידליק בברכה, אבל רוב הפוסקים חולקים וסוברים שפירסומי ניסא אינו מעכב בנ"ח וזה רק חלק מהידור המצוה, זה לא המצוה עצמה אלא יש הידור שיעשה כן בפרסום, אבל אם המציאות היא שאין פרסום בודאי מדליק בלא"ה בברכה, וכן העלה באג"מ ח"ד סי' ק"ה לדינא והסביר להדיא שפירסומי ניסא זה מעלה בעלמא ואין זה גדר המצוה ועיכובה כלל, עיי"ש.

וגם בעיקר פירסום הנס, בגמ' משמע שעד שתכלה רגל מן השוק זה כליא ריגלא דתרמודאי, ופירש"י שם אומה, ומשמע לפ"ז שפירסומי ניסא הוא אצל עכו"ם, אבל לכאורה מה שייך לפרסם הנס אצל הגוי, ובאג"מ שם כתב להדיא שא"א שזה הפשט בגמ' וכלשונו "דפרסום הנכרים אינו כלום", וא"כ יש לנו בזה עירובי דברים, וי"ל.

והנה גם מצינו שנחלקו בגמ' אי נ"ח מימין או משמאל, דבאמת בכהת"כ אזלינן בתר ימין, וגם ימין הוא יותר פירסומי ניסא שהאדם פונה לימין בראשונה, אבל הכא ס"ל לרב שמואל מדפתי שיניח בשמאל משום שתהא נ"ח משמאל ומזוזה מימין, ופירש"י דהא דרשינן ביתך דרך ביאתך, כדי שיהא מסובב במצוות, וכך נפסק להלכה. אבל צ"ע בזה, דמדוע הדגישו חכמינו ז"ל ענין סביבות המצוות בחנוכה יותר ממקום אחר, ומה שייכות בין חנוכה למזוזה, ואפילו אי נימא שיש ענין בזה, אבל איך אפשר להדיגש ענין חיצוני יותר מפירסומי ניסא שהוא עקרוני במצות נ"ח. ומדוע העתיק רש"י דרש חז"ל שביתך דרך ביאתך?

גם מצינו שדעת הרמ"א היא שבזה"ז לא מדליקים בחוץ כלל, ואפילו לא בחלון הפונה לרה"ר, אלא בדוקא מדליקים בפנים באופן שלא יראה כלל בחוץ, וכן מנהג הרבה מהחסידיים בזמננו שמדליקים אצל איזה פתח בפנים הבית, לא בפתח הבית, וכל הטעם בזה הוא בכדי שנהיה מסובב במצוות, שמזוזה מימין ונ"ח משמאל, ולכן אפילו אצל החלון אין להדליק בכדי שיקיים מעלת הפתח. וזה דבר תמוה עד מאד, דמדוע לא נפרסם את הנס עכ"פ במקצתו בחלון כמש"כ המג"א וכל האחרונים, ומה הדקדוק הזה שצריכים להיות מסובב במצוות, שלא מצינו ענין כזה בשום מצוה אחרת, וזה כאילו מעיקר המצוה, והדבר תמוה עד מאד.

והנה עוד תמוה מה שמצינו בגמ' שבת ובשופ"ע ענין של חשד שאם לא מדליק על כל רוח מביתו יחשדו בו שלא הדליק, ואף שבזמננו יש לדון אם זה שייך מכיון שמדליקים בפנים, אבל

במקור ההלכה בזמן שהדליק בחוץ בודאי היה כזה דין, וזה דבר מוזר, שלא מצינו חשד על מ"ע, וכי יש דין שכל אחד צריך סוכה שמא יחשדו בו שאינו דר בסוכה, ומצינו חשד כרגיל רק על איסורים, שאם עושים משהו שנראה כאיסור אז יש דין של מראית עין, אבל לא אומרים שצריך ללבוש תפילין שמא יחשדו משהו שלא לבש, ומדוע נשתנה נ"ח? וכבר הגמרא בשבת דף כ"ג ע"א תמהה על זה: ומנא תימרא דחיישינן לחשדא, ורק בפאה מצינו הלכה כזו, אבל זה רק משום שלא יאמרו אינשי תבא מארה לאדם הזה שלא הניח פאה, אבל לא מצינו את זה בשאר מ"ע. ומצאתי באמת בב"י סי' תרע"א שהקשה מדוע מצינו דין חשד בחנוכה כ"כ חמור, ואילו בגמ' ברכות יש דין שאסור לעבור על פתח בהכ"נ בשעה שהצבור מתפללין (שלא יחשדוהו שלא יתפלל) אבל אם יש פתח אחר אז לא חשדינן אותו משום שיאמר שנכנס בפתח שני, אבל בחנוכה החמירו עוד יותר מזה וצריך להדליק על שני הפתחים, הרי שהוקשה לו כל הענין, ותירוצו שם באים רק ליישב מדוע שזה חמיר מתפלה, אבל לא ביאר מדוע בכלל יש חשד בנ"ח.

והנראה בביאור כל זה, דהנה הנצחון במלחמה נעשה ע"י החשמונאים, שהרמב"ן כתב עליהם שהם היו חסידי עליון, כלומר בניו ומשפחתו של מתתיהו כהן גדול, יהודה יוחנן וכו' שמסרו נפשם על קדושת העם, על הפרצות בקדושת ישראל, על הטומאה של היונים ושל המתיונים, על ביטול העבודה, ולאחר הנצחון הם החזירו מלכות ישראל למקומה, וצריכים להבין שזה מאורע עצום, זה ביאת המשיח וזמן הגאולה, והשב את העבודה לדביר ביתך, מקודם היו בצרה גדולה ועכשיו הקב"ה גאל את ישראל מידי אויביו, ועכשיו תתחיל תקופת הזהב של היהודים בעולם, עכשיו תתחיל התקופה שעליה ניבא הנביא כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, היהודים יהיו אור לגויים, שוב לא יהיו יונים בחוצות ירושלים, המלכות הרשעה נכרת מן העולם, והגיע הזמן לפרסם מלכות ה' בעולם, מלך על כל העולם כולו בכבודך. ואף שלא ידעו להדיא אם הנצחון הזה יתקיים, כי הרי היו הרבה נצחונות במלחמה בהיסטוריה היהודית ואעפ"כ לא בא המשיח, אבל כאשר ראו את נס פך השמן, נס שבאמת לא הוצרכו אבל ראו בזה כעין סימן מן השמים שעכשיו הגיעה זמן גאולתכם והרגישו את הסייעתא דשמיא ואתערותא דלעילא, הקב"ה עוזרם בנס גלוי כזה, אז לפי דעתם הבינו שזה הוכחה ברורה שעכשיו מתחילה תקופת הזוהר של גאולת ישראל, וזה הפשט בחזרה מלכות ישראל, וממילא התאספו חכמי ישראל, התנאים הקדושים, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל, וקבעו הדלקת נרות על פתח הבית, כלומר להראות ולפרסם הנס, כלומר שכל העולם צריך לדעת שמציון תצא תורה, ושם נס לקבץ גליונתו, שהשכינה שורה אצל ישראל וימי המשיח הם כאן, שוב לא יהיה גלות, שוב לא יהיה חורבן, זה הזמן של לתקן עולם במלכות שכי, וממילא יש לפרסם את הנס בכל העולם כולו, לגוים וליהודי הגולה בבבל ובכל מקום. ואמנם מצאתי מפורש כן בספר חשמונאים (הובא בתולדות עם עולם ח"ב עמ' קעז) וז"ל ויהללו לד' בשירים וכינורות כו' ויצעקו גם על אחיהם הנתונים בתפוצות גלותם, שיקבץ ד' את כל נדחינו מארבע כנפות הארץ, להביא אותם אל ארץ הקדושה!

והנה מלבד הנצחון הגדול נגד אוה"ע, שזה הוצרכו לפרסם לכל העולם כולו שהגיע זמן הגאולה, עוד היה בזמן

חנוכה נצחון אחר, מהותי וחשוב לא פחות, אבל בניגוד לנס הנצחון נגד אוה"ע שזה נוגע לכל העולם כולו (טמאים ביד טהורים), היה עוד נס נצחון, וזה נקרא רשעים ביד צדיקים, המלחמה של החכמים והפרושים והכהנים כנגד היהודים המתיונים, ואלו שתמכו בהם כגון הצדוקים והבייתוסים, שהרי מנהיגי המלחמה היו כולם הכהנים בני חשמונאי שהיו נאמנים למנהיגות התורה של התנאים, הם עשו הכל כדת וכדין, וזה הראה לעם ישראל את כח הנהגת הפרושים, את כח התורה הטהורה והמסורה של חז"ל, ולכן תקנו את היו"ט של חנוכה גם באופן פנימי בשביל עם ישראל בארץ ישראל, שהיו חלוקים בין הפרושים ובין הצדוקים, וכאן הם היו הגבורים של התקופה, ועכשיו הם משפצים את ביהמ"ק לפי ההוראות של חז"ל, כי מעכשיו שוב לא יתחשבו כלל בדעת הצדוקים, כי כולם ראו בעליל את הכח הגדול של היהדות המסורתית והנאמנה לדעת תורה ולהקב"ה. וממילא התקנה להדליק נ"ח היתה תרועת נצחון לא רק נגד יון, אלא גם נגד המתיונים וחבריהם הצדוקים, אלו שכפרו בתורה שבע"פ, ולכן חנוכה זה חידוש של תורה שבעל פה, שעכשיו נגמרה תקופת המקרא והתנ"ך, ולכן נשאו הצדוקים ראש והכחישו את התורה שבעל פה, ולכן סיבב הקב"ה שבערך מאתיים שנה לאחר כלות התנ"ך, שהיה צורך ללמד לבני ישראל שאף שאין לנו כבר נביאים, המנהיגים האמיתיים של בני ישראל הם חכמי התורה שבכל דור ודור, זה עיקר היסוד של היו"ט של חנוכה, וכאמור זה משום שראו כולם שיש להם ס"ד שהרי הנר דולק שמונה ימים על פך שמן אחד, ובהכרח שיש כאן השראת השכינה. ולכן בדוקא באו החכמים ולא הסתפקו רק בקביעת יו"ט [שכן עשו כל פעם שנצחו את הצדוקים בהלכה וכדאיתא בב"ב דף קט"ו ע"ב] אלא הפעם גם חידשו מצוה חדשה שהיא לגמרי מדבריהם שאין לה בכלל שום מקור בתורה, וזה פשוט שזה לא נתקבל ע"י הצדוקים, שהרי לא האמינו בכח של חז"ל לפרש את המקרא וכש"כ שלא להמציא מצוה חדשה, ולכן הצדוקים וסייעתם לא הדליקו נר חנוכה בשיטה, א' בגלל שהיו מזהים את עצמם עם יון, וב' שלא הכפיפו את עצמם לשלטון חכמי התורה.

ולכן מובן היטב ענין החשד, שהמעין בקורות בית שני שהיו הרבה דברים שנחלקו בהם החכמים והצדוקים, ואוי ואבוי למי שנחשד להיות צדוקי, ולכן מצינו במשנה יומא שכה"ג היה בוכה משום שחשדוהו שהוא צדוקי, ומצינו בכל ימי בית שני שחז"ל תקנו הרבה תקנות והלכות להוציא מלבם של הצדוקים, ולפמשנ"ת התקנה הגדולה ביותר להוציא מלבם של הצדוקים היתה תקנת נר חנוכה, החגיגה של נצחון מסורת תושבע"פ על הצדוקים שכפרו בתורה שבעל פה, ולכן מי שלא הדליק היה נחשב שהוא צדוקי, ולכן החמירו כאן שאין זה כשאר מצות עשה שלא גזרו על החשד, אלא כאן החשד היה בעצם השתייכות האיש ההוא – האם הוא משלומי אמונת ישראל או שמא הקדיח את תבשילו ברכים.

ומה קרה בסופו של דבר? היודע ומבין בקורות בית ישראל יודע שכל החלום של החשמונאים התפוצץ לאלפי רסיסים, מלכות החשמונאים – אלו שבתחלתם היו חסידי עליון – היו טרגדיה עצומה לכלל ישראל, בסופו של דבר הורדוס רצח בדם קר את כל חכמי ישראל, השליטו את שלטון הצדוקים על העם, חללו את העבודה, העשירו את עצמם, ובסופו של דבר כרתו ברית עם רומא שהביא לחורבן הבית. כל המשיחיות של מפלגת

החשמונאים התנפצה ונאבדה. ואז נהפך עליהם הגלגל, שמכיון שהצדוקים משלו בכיפה, וממשלת הצדוקים הביאה את הרומאים לא"י שבסופו של דבר גרמה את החורבן ואת גזירות השמד נגד המצוות, אז התחילה שעת הסכנה, כלומר כאשר משלו הצדוקים בכפייה ורדפו ורמסו את שומרי התורה, או אז התכנסו חכמי ישראל והבינו שעכשיו נשתנה המטרה של מצוה נ"ח ומחמת זה שינו את צורת המצוה, וזה מה שהוסיפה הברייטא שבשעת הסכנה כלומר, כשכבר ראו חז"ל בעליל שמלכות החשמונאים זה לא הגאולה שלמה שקיוו לה, אז שוב אין טעם לפרסם את הנס של הנצחון על היוונים לכל העולם כולו, כי זה שוב לא נוגע, כי הם נתגלו להיות משיחי שקר, ולכן עכשיו נשתנה המציאות, ולכן מניחה על שולחנו ודיו, כלומר עכשיו אנו חוגגים רק את נס פך השמן, החיזוק הרוחני, הפנימי, ששייך לכל יהודי ויהודי באשר הוא שם, ושוב לא שייך להדליק מבחון, ושוב אין מטרת המצוה לפרסם את הנס בעולם החיצוני, אלא נשאר רק הטעם השני של המצוה, שהוא לחזק את שלומי אמוני ישראל במלחמתם הפנימית נגד המחריבים והמהרסים, ובשביל זה מספיק להדליק נר בפנים, על השולחן, לחזק את המשפחה ואת בני הבית באמונת חכמי התורה.

ואפשר שזה דקדוק הלשון מניחה על שולחנו ודיו, ומדוע הוסיף תיבות ודיו, אבל הכוונה שמתחלה היו שני כוונות במצות נ"ח, אבל עכשיו בשעת הסכנה אף שאין לנו שתי המטרות, אבל יש לנו עכ"פ מטרה אחת שכן אפשר לקיימה אפילו בשעת הסכנה, וזה די לנו בקיום המצוה.

ו"שעת הסכנה" זו נמשכת עד היום, כי עדיין לא בא המשיח, ואנו מצפים לגאולה השלמה, ואין חילוק בין א"י לחו"ל, ואדרבה בא"י יש חשש יותר גדול שיחשבו "שחזרה מלכות ישראל" ומשיחיות השקר עוד יותר מסוכנת שם מבחו"ל, ולכן סברו הרבה מגדולי הדור שבדוקא יש להמשיך להדליק מבפנים ולא לשנות להדליק מבחוץ, כי המדליק מבחוץ זה כמו שהוא מכריז שזכינו לצמיחת קרן גאולתנו, וזה שקר גס כידוע ומפורסם.

ולכן יש נוהגים ע"פ הרמ"א להקפיד דוקא בפנים ולא בחלון, שבחלון זה עכ"פ פירסומי ניסא לחוץ, והמטרה של היו"ט בזה"ז אינה אלא כלפי פנים ובדוקא לא כלפי חוץ, ואדרבה עיקר כוונת ההדלקה בזה"ז הוא לחזק את עצמנו מבפנים נגד אלו שמגחכים על המצוות ולא מקיימים אותם כדבעי, הצדוקים ותלמידיהם המתחדשים, ולכן עכשיו נשתנה שהעיקר אינו פרסום הנס אלא העיקר להיות מסובב במצוות, שזה מטרת היו"ט בזה"ז, ומכיון שמזווה בימין זה דרשת חז"ל של ביתך, דרך ביאתך, והצדוקים לא חששו לזה, לכן בדוקא אנו עושים לאפוקי מהצדוקים להראות שמזווה דוקא בימין ונ"ח דוקא בשמאל.

ונראה שכל אלו המועדות שנמנו במגילת תענית, שהגמרא אומרת בכמה דוכתי שבטלה מגילת תענית, היינו משום שבטלה מלכות ישראל הנאמנה, וכל אלו היו בשביל מלכות ישראל בארץ ישראל ע"פ ממשלת הפרושים, אבל מכיון שזה בטלה, ממילא בטל כל הטעם של הימים הטובים האלו, ומכל

המועדים האלה רק נשאר היו"ט של חנוכה, משום שחלק מהטעם שהוא הוא נוסד עדיין נוגע אפילו לאחר שבטלה מלכות ישראל, אלא שהוצרכו לשנות את צורת המצוה כי היום אין אנו מפרסמים לרחוב, אלא יותר מיועד לפנימי.

והנה הרמב"ן בפרשת ויחי מסביר שבטלה מלכות חשמונאים משום שלקחו את המלוכה לעצמם, והיינו שהמלוכה שייכת לשבט יהודה ולמשפחת דוד וכאן באו הכהנים ולקחו את המלוכה. והקשו ע"ז בדרשות הר"ן וכן באברבנאל, וכי היכן מצינו איסור מפורש על זה עד שיענשו בעונש כה חמור עד שיאבדו מן העולם, וכי זה איסור מה"ת התלוי בעונש מות?

ולדברינו א"ש, דמתחלה כשמלכו החשמונאים זה נעשה ע"פ דעת חכמי ישראל אע"פ שהיו כהנים, שהרי לא מצינו שמחו בעדם, ובאמת ליעקב ביאר שכן נעשה להדיא להורות שעדיין לא הגיעה הגאולה השלמה, ולכן היו חסידי עליון כמו שאמר הרמב"ן, אבל כשארכו הימים והם השליטו את עצמם על העם בזרוע נטויה ובמורא גדול, ואז החכמים הורו להם שהמלוכה שייכת לשבט יהודה ועליהם להתפטר ממנה, ולכן רצחו ורמסו את החכמים שהעזו לערער על מלכותם, א"כ הרי הם אחזו בכח השלטון שלא ברצון חכמים. הרי שחז"ל קבעו מתי עליהם למלוך ומתי עליהם להתפטר, ומכיון שלא רצו להתפטר, ממילא השליטו את עצמם בכח והרגו את החכמים, שכן הצדוקים אמרו להם שהחכמים מורדים במלכותם, וזה היה אמת, כי המלכות אסורה לשבט לוי, וממילא היו רשעים גמורים. ויוצא שרשעתם היתה תלויה בכח השלטון ובכח החרב והזרוע שלהם, וממילא לכן נאבדו. הרי שהרמב"ן מפרש לנו את שורש הרשע, והיינו שמלכו מדאי הרבה, אלא שמכיון שאמרו להם החכמים להתפטר והרגו את החכמים, ממילא נאבדו מן העולם, ואז השליטו את ממשלת הצדוקים, ומיושבת קושית הר"ן והאברבנאל, שודאי אין איסור מפורש שהמלך צריך לבוא מיהודה, אבל זה מפורש שהמלך צריך למלוך בהשראת וברשות חכמי הדור, ואם החכמים אומרים לו להתפטר והוא לא מקשיב, ממילא הוא עובר על הדין של ועשית ככל אשר יורוך, ודינו כזקן ממרא שחייב מיתה.

ולפ"ז יש שני גאולות, יש גאולה של מלכות בית דוד, זה גאולה שלמה, זה ימות המשיח ממש, ועל זה אנו מתפללים ולירושלים עירך ברחמים תשוב, וכן את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, אבל יש גאולה זמנית, כלומר שאנחנו נשארים בתוך הגלות, אבל אנו צריכים לגאולה מהאוייבים של כלל ישראל, וזה גאולה ארעית, זה לא פתרון לבעיה, אלא זה דחיית הבעיה, לזמן אחר, וזה היתה גאולת החשמונאים שדחו את החורבן למאתים שנה, אבל לא הועילו ולא הצליחו להביא את הגאולה השלמה.

מה כן נשאר לנו מחנוכה? רק חכמת התורה, התנאים הקדושים שלאחר חורבן יון התחילו את המהלך לכתיבת המשנה ולמסירת תושבע"פ, את אור התורה, וליזה באמת מספיק שיהיה על השולחן ודיו, צריכים קצת נר של חנוכה ביחד עם השמש ללמוד את הגמרא וזה מספיק בשביל לחכות לגאולה השלמה ולמשיח האמיתי, אכ"ר.